

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра нової та новітньої історії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор

д.х.н., проф. Холін Ю.В.

“ _____ ” _____ 2016 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

«Глобальні проблеми сучасності»

для студентів V курсу історичного факультету

спеціальність (напрямок) – 8.02030201 “магістр”, історія
спеціалізації – нова та новітня історія, археологія, архівознавство, історіографія та
джерелознавство, історія стародавнього світу та середніх віків, історія України, історія
Східної Європи
факультет – історичний

2016 / 2017 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою історичного факультету

“ 20 ” вересня 2016 року, протокол № 9

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Станчев М. Г., доктор історичних наук, професор.

Програму схвалено на засіданні кафедри нової та новітньої історії

Протокол від “ 31 ” серпня 2016 року № 1

Завідувач кафедри д.і.н., проф. Станчев М. Г.

_____ Станчев М. Г.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією історичного факультету

Протокол від “ 9 ” вересня 2016 року № 1

Голова методичної комісії історичного факультету

_____ Тумаков О. І.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Глобальні проблеми сучасності» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів IV рівня вищої освіти і розрахована на студентів-магістрів (денної та заочної форм навчання) V курсу історичного факультету, спеціальності 07.00.02. «Всесвітня історія».

Об'єктом навчальної дисципліни є сучасний світ, а **предметом** – проблеми, що мають глобальний характер, аналіз цих проблем, та шляхів їх вирішення.

Освоєння дисципліни розраховано на один навчальний семестр. Курс розрахован для студентів-магістрів денної форми навчання на 32 години аудиторних занять, з яких 32 години лекції, 88 годин самостійної роботи. Для студентів-магістрів заочної форми навчання – 10 годин аудиторних занять, з яких 10 годин лекцій, 110 годин самостійної роботи. Практичних (семінарських занять немає). Ця навчальна дисципліна викладається в 10 семестрі. Підсумкова форма звітності – залік (для денної та заочної форм навчання). Проміжна атестація – електронний тест, або контрольна робота. На заліку студент повинен продемонструвати знання та вміння, сформульовані в розділі «цілі» та «завдання» курсу. Діє 100 бальна рейтингова система контролю й оцінці знань, з яких на проміжній формі звітності студент повинен отримати 40 балів, на підсумковій – 60 балів.

Головні теми курсу дозволяють студентові скласти цілісне уявлення щодо місця і ролі глобальних проблем сучасності в загальній системі цінностей людства і подальших перспектив її розвитку.

Програма навчальної дисципліни складається з таких розділів:

Розділ 1. Геополітичні проблеми людства:

Тема 1. Сучасний світ та його проблеми: походження, типологізація та критерії виокремлення глобальних проблем.

Тема 2. Проблема війни та миру.

Тема 3. Міжнародний тероризм в сучасних умовах.

Тема 4. Національна держава на зламі тисячоліть: її протиріччя та перспективи;

Тема 5. Політичне управління як глобальна проблема.

Розділ 2. Інтерсоціальні проблеми сучасності:

Тема 6. Демографічна ситуація в світі на початку XXI століття.

Тема 7. Світова продовольча проблема і світове сільське господарство;

Тема 8. Становлення єдиного освітянського простору на планеті як глобальна проблема;

Тема 9. Постіндустріальне суспільство і його інформаційна економіка.
Антиглобалізм versus глобалізація;

Тема 10. Екологічна криза як глобальна проблема.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни:

Мета – розкрити витоки та зміст провідних тенденцій світового розвитку останньої чверті ХХ – початку ХХІ ст., що сумарно визначаються поняттям глобалізація та інформаційна революція.

Завдання – вивчення курсу дасть можливість студентам на прикладі провідних країн світу зрозуміти суть кардинальних перетворень, що відбувалися за останні десятиріччя внаслідок зміни способу виробництва та формування єдиного світового економічного, інформаційного, правового, політичного і соціокультурного простору.

В результаті вивчення даного курсу студент повинен:

Знати:

- витоки, зміст, етапи та аспекти глобалізації;
- сутність інформаційно-технологічної революції та її значення для модернізації й уніфікації сучасного світу;
- головні засади та цінності євроатлантичної цивілізації;
- позитивні та негативні наслідки глобалізації для людства;
- причини сплеску націоналізму, радикального ісламізму, міжнародного тероризму та антиглобалістського руху.

Вміти:

- застосовувати набуті знання до аналізу соціально-економічної та політичної історії країн Західної Європи та Північної Америки кінця ХХ – початку ХХІ ст.;
- правильно визначати ознаки постіндустріальної моделі розвитку та характерної для неї «економіки знань»;
- користуватися ПК та Інтернетом для пошуку, зберігання, обробки і передачі інформації за темою спецкурсу;
- виступати перед аудиторією, вести дискусії з актуальних проблем курсу, доказово, на конкретних фактах відстоюючи свою позицію.

Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми студенти повинні досягти таких результатів навчання: (т.зв. «компетенції»)

- володіти культурою мислення, спроможністю до узагальнень, сприйняттю інформації, поставити ціль і вибір напрямів її вирішення;
- вміти розуміти та аналізувати соціально значимі глобальні проблеми, які відбуваються у світі та прогнозувати можливість їх розвитку в майбутньому;
- навчитись логично, аргументовано і чітко висловлюватись, як усно, так і письмово;

- бути готовим до саморозвитку, до постійного підвищення своєї професійної кваліфікації;
- усвідомлювати соціально-політичну значимість своєї професії, бути мотивованим до виконання професійною діяльністю;
- вміти організувати діяльність колективу, створеного для реалізації конкретного соціально-економічного проекту.

2. Опис навчальної дисципліни:

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
Кількість кредитів - 4	Галузь знань	денна форма навчання НОРМАТИВН А	заочна форма навчання НОРМАТИВН А
контрольні- 2	Спеціальність: 07.00.02 - “всесвітня історія”	Рік підготовки	
Індивідуальне науково-дослідне завдання - курсові, дипломні роботи бакалаврів		5-й	6-й
Загальна кількість годин - 120		Семестр	
		10	11
		Лекції – 32 години (для денної форми навчання), 10 годин (заочна форма)	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних –	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр		
		Практичні, семінарські	
		НЕМАЄ год.	НЕМАЄ год.
		Самостійна робота	
		88 год.	110
		ІНДЗ: курсові - год.,	

2 год. самостійної роботи студентів – 5,5 год.		дипломні бакалаврів-год.
		Вид контролю: поточний - контрольні роботи, підсумковий - залік

Примітка

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної індивідуальної роботи становить (%) для заочної ї форми навчання – 1/3

3. Програма навчальної дисципліни:

Тема 1. Сучасний світ і його проблеми: критерії виявлення глобальних проблем (2 години)

Вступна частина курсу: предмет, цілі, основні системні положення. Аналіз джерельної бази, та літератури з цієї проблеми. Якісні та кількісні характеристики розвитку світу на початку ХХІ століття: навколошне середовище, збереження миру, міжнародний тероризм, бідність та освіта, «золотий мільярд», забезпечення продовольчими товарами, глобалізація як явище світової історії, ріст народонаселення, національна держава у контексті глобалізації. Глобальні проблеми як сфера наукових знань, критерії їх виявлення. Політична глобалістика. Динаміка розвитку глобальних проблем.

Тема 2. Проблема війни та миру (2 години)

Війна як продовження політики іншими засобами. Загроза ядерної війни та шляхи вирішення цієї проблеми. Міжнародні переговори щодо обмеження ядерної зброї та зниження її кількості. Договір щодо нерасповсюдження ядерної зброї та його доля у ХХІ столітті. Загроза розповсюдження зброї масового знищення. Проблема «ядерних карликів».

Тема 3. Міжнародний тероризм в сучасних умовах (2 години)

Міжнародний тероризм як феномен ХХІ століття: його специфічні характерні риси. Види тероризму та терористичної діяльності. Динаміка росту тероризму в сучасних умовах. Чи існує «міжнародний терористичний інтернаціонал»? Тероризм і військові дії, тероризм і уголовная преступность. Науково-технічний прогрес і тероризм. Спецслужби і тероризм. Шляхи та засоби вирішення проблем міжнародного тероризму.

Тема 4. Національна держава на зламі тисячоліть: протиріччя й перспективи (2 години)

Національна держава як феномен ХХ століття: виникнення та еволюція. Глобальні і транснаціональні зміни на планеті і майбутнє національних державних утворень. Міжетнічні конфлікти в багатонаціональних державах. Великі чи маленькі держави: pro et contra. Мононаціональні чи інтернаціональні держави? Чи потрібні кордони між державами? Глобальні проблеми людства і роль держав у їх вирішенні. Держава і людина як діалектичні протиріччя. Проблема перерозподілу влади «знизу вверху», чи «зверху вниз»?

Тема 5. Політичне управління як глобальна проблема (2 години)

Організація управління суспільством як проблема. Історія і теорія стратегічного управління. Еволюція доктрин управління, бюрократичні та антибюрократичні утопії. Бюрократія як форма політичної і соціальної організації управління сучасним суспільством. «Римський клуб» і його внесок в розвиток глобальних проблем.

Розділ 2. Інтерсоціальні проблеми сучасності:

Тема 6. Демографічна ситуація в світі на початку ХХІ століття. (2 години)

Народонаселення й економічний ріст. Старіння планети: негативний приріст як політичне явище. «Демографічний вибух» та його соціально-економічні та політичні наслідки. Проблема перенаселення планети та можливі засоби її вирішення. Проблема «золотого мільярду». Подолання різниці між рівнем життя населення розвинутих і розвиваючих країн.

Тема 7. Світова продовольча проблема і світове сільське господарство (2 години)

Причини масової урбанізації населення Землі у другій половині ХХ ст. «Зелена революція» и ріст продуктивності сільського господарства у 50-80-х роках ХХ ст. Всесвітня засуха у 1988 р. Взаємовідношення між зростом народонаселення і скорочення виробництва продовольства. Можливі шляхи вирішення зростання виробництва продовольства у світі. Біотехнологічна революція: проблеми й перспективи. Проблема «In vitro виробництва» продовольства.

Тема 8. Становлення єдиного освітянського простору на планеті як глобальна проблема (2 години)

Освітній рівень населення Землі наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Ріст освіти як проява багатства та процвітання країни. Глобалізація процесів освіти і формування єдиного освітнього простору: Лісабонська та Болонська конвенції. Місце і роль України в цьому процесі. Європейські та американські системи освіти як «світові університети». Чи можливий «український Гарвард»?

Тема 9. Постіндустріальне суспільство і його інформаційна економіка. Антиглобалізм versus глобалізація (2 години)

Геоелектроніка світу: основні тенденції, риси, особливості. Взаємозалежність індустріального і постіндустріального суспільств. Горизонтальна та вертикальна системи інтеграції у світі. Головні риси інформаційної економіки та постіндустріального суспільства. Нове розуміння інвестиційної політики та нова якість сучасних постіндустріальних корпорацій. Креативні компанії і креативне виробництво: основні моделі та відмінність. Європейська та азіатська моделі економічного розвитку: системні кризи та системна модернізація.

Тема 10. Екологічна криза як глобальна проблема (2 години)

Забруднення навколошнього середовища та землі як результат антропогенної діяльності людства. Забруднення атмосфери та гідросфери землі, освоєння ближнього космосу та його наслідки. Проблема вичерпності природних ресурсів.

3. Матеріально-технічне забезпечення дисципліни:

- учбово-методична література в електронному форматі на сайті кафедри;
- комп'ютерний клас;
- фонди Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;
- бази даних, інформаційно-довідкові та пошукові системи;
- сайти ООН та міжнародних організацій;
- пошукові системи Яндекс, Google, Rambler, Mail.ru

4. Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Денна форма навчання				
	Усього	У тому числі			
		Лекції	Прак	Лаб	Індиві- Самості

	о		- тичн і	.	дуальні	й- на робота
Розділ 1. Геополітичні проблеми людства						
Тема 1. Сучасний світ і його проблеми: критерії виявлення глобальних проблем	2	2	-	-	-	9
Тема 2. Проблема війни та миру	2	2	-	-	-	9
Тема 3. Міжнародний тероризм в сучасних умовах	2	2	-	-	-	9
Тема 4. Національна держава на зламі тисячоліть: протиріччя й перспективи	2	2	-	-	-	9
Тема 5. Політичне управління як глобальна проблема	2	2	-	-	-	9
Перша поточна рубіжна атестація	2	2	-	-	-	-
Разом за розділом 1	12	12	-	-	-	45
Розділ 2. Інтерсоціальні проблеми сучасності						
Тема 6. Демографічна ситуація в світі на початку ХХІ століття	4	4	-	-	-	9
Тема 7. Світова продовольча проблема і світове сільське господарство	2	2	-	-	-	9
Тема 8. Становлення єдиного освітнього простору на планеті як глобальна проблема	2	2	-	-	-	9
Тема 9. Постіндустріальне суспільство і його	2	2	-	-	-	9

Перший змістовий контроль закінчується письмовою контрольною роботою – максимальна кількість балів – 20.

Другий змістовий контроль закінчується письмовою контрольною роботою – максимальна кількість балів – 20.

Підсумковий контроль (залік) закінчується письмовою контрольною роботою – максимальна кількість балів – 60.

Критерії оцінювання:

40 балів – надано вичерпну відповідь на питання;

30 балів – надано в основному вірну відповідь на питання;

20 – балів – надано частково вірну відповідь на питання;

0 балів – відсутність відповіді на питання.

Підсумковий семестровий контроль = 60 балам

Критерії оцінювання:

60 балів – надано вичерпну відповідь на питання;

40 балів – надано в основному вірну відповідь на питання;

30 балів – надано частково вірну відповідь на питання;

0 балів – відсутність відповіді на питання.

Для допуску студента до підсумкового семестрового контролю(заліку) сума набраних балів за 1 и 2 поточні рубіжні контрольні повинна становити як мінімум 40 балів.

<i>Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру</i>	<i>Оцінка за національною шкалою</i>	
	<i>Для екзамену, курсової роботи, практики</i>	<i>Для заліку</i>
<i>90-100</i>	<i>ВІДМІННО</i>	<i>ЗАРАХОВАНО</i>
<i>70-89</i>	<i>ДОБРЕ</i>	
<i>50-69</i>	<i>ЗАДОВІЛЬНО</i>	
<i>1-49</i>	<i>НЕЗАДОВІЛЬНО</i>	<i>НЕ ЗАРАХОВАНО</i>

5. Рекомендована література:

А) НОРМАТИВНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Віденська Конвенція про охорону озонового шару (Відень, 1985 р.)// http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_088
2. Декларація Ріо-де-Жанейро Конференції ООН по навколишньому середовищу й розвитку (1992 р.) // http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_455; http://www.esz.org.ua/?page_id=4153
3. Декларація тисячоліття ООН (Нью-Йорк, затверджена резолюцією 52/1 Генеральної асамблеї ООН від 8 вересня 2000 р.) // http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_621
4. Договір про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, у космічному просторі й під во-дою (Москва, 5 серпня 1963 р.) // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_376
5. Договір про Космос – Договір про принципи діяльності держав по дослідженню й використанню космічного простору, включаючи Місяць й інші небесні тіла (1967 р.) // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_480
6. Договір про Антарктику (Вашингтон, 01. 12. 1959 р.) // http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_224
7. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (Москва, Вашингтон, Лондон. 01. 07. 1968 р.) // http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_098
8. Договір о безъядерной зоне в южной части Тихого окна - Договір Раротонга (о. Раротонга, 06. 08. 1985 р.) // <http://russia.bestpravo.ru/fed1991/data02/tex13780.htm>
9. Договір о заперещених ядерного оружия в Латинской Америке и Карибском бассейне - Договір Тлателолко (14. 02. 1967 р.) // http://stat.doc.mil.ru/documents/quick_search/more.htm?id=11968334@eGNPA
10. Конвенція ООН із морського права (Монтего-Бей (Ямайка) 1982 р.) // http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/lawsea.pdf
11. Монреальський протокол з речовин, що руйнують озоновий шар (Монреаль, 16. 09. 1987 р.) // http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_215/page2
12. Офіційні тексти підсумкових рішень Всесвітнього саміту по сталому розвитку – Йоганнесбургська декларація (Йоганнесбург, 26 серпня – 4 вересня 2002 р.) // Johannesburg Declaration on Sustainable Development, A/CONF.199/20, Chapter I, Resolution 1, Annex. <http://www.un-documents.net/jburgdec.htm> <http://www.un-documents.net/johannesburg-declaration.pdf>

13. Принципи природоохоронної політики (Париж, 27. 11. 1990 р.) // <http://www.ecolife.ru/info/docum/glob-5.shtml>
14. Рамкова конвенція ООН зі зміни клімату (Нью-Йорк, 1992 р.) // http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_044
15. Стокгольмська Декларація ООН із проблем навколишнього середовища (1972 р.) // http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_454
16. Угода про Місяць – Угода про діяльність держав на Місяці й інших небесних тілах (1979 р.) // http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_482

Б) Основна література:

- Актуальные проблемы глобализации: Круглый стол «МЭиМО» // Мировая экономика и международные отношения. 1999. № 4. С.37-52.*
- Актуальные проблемы глобализации: Круглый стол "МЭиМО" // Мировая экономика и международные отношения. 1999. № 5. С.41-57.*
- Глобальные вызовы, угрозы и опасности современности. Приоритеты политики обеспечения национальной безопасности России / под ред. А.В. Возженикова. М.: РАГС, 2008. 222 с.*
- Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности / под ред. Л.И. Василенко, В.Е. Ермолаева. М.: Прогресс, 1990. 495 с.*
- Глобальные проблемы и цивилизационный сдвиг: Сборник обзоров / под ред. В.Е.Ермолаева. М., 1993. 35 с.*
- Глобальные проблемы как источник чрезвычайных ситуаций: международная конференция 22-23 апреля 1998 года: Доклады и выступления / под. ред. Ю.Л. Воробьева. М.: УРСС, 1998. 318 с.*
- Груздева В.В. Проблемы развития человечества в контексте взаимодействия цивилизации и культуры: Методологический аспект / В.В. Груздева. Н. Новгород: Изд-во Нижегородского ун-та, 1996. 170 с.*
- Капустин Б.Г. Глобальные проблемы мирового общественного развития / Б.Г. Капустин. М.: Изд-во Университета дружбы народов, 1991. 144 с.*
- Куликов М.И. Мир на пороге XXI столетия: Всемирно-исторический процесс и глобальные проблемы мировой цивилизации: учеб. пособие / М.И. Капустин. Новгород, 1995. 159 с.*
- Назаретян А.П. Двадцать первый век: гибель цивилизации, возврат к прошлому или небывалый прогресс? / А.П. Назаретян // Наука и религия. 2001. № 3. С.2-5.*
- Нижников С.А. Глобальные проблемы современности / С. А. Нижников // Философия: Курс лекций. М.: Экзамен, 2006. 383 с.*
- Ришар Ж.-Ф. На переломе: Двадцать глобальных проблем – двадцать лет на их решение / Ж.-Ф. Ришар. М.: Ладомир, 2006. 240 с.*
- Родионова И.А. Глобальные проблемы человечества: Учебное пособие / И.А. Родионова. М.: Аспект Пресс, 1994. 143 с.*

Социально-философские аспекты глобальных проблем: научный сборник. Саратов: Изд-во Саратовского университета, 1990. 36 с.

Хохлова Т.Ф. Глобальные проблемы человечества (по докладу Римского клуба) / Т.Ф. Хохлова // Вестник Московского университета. Сер.б. Экономика. 1996. № 2. С.24-37.

Чумаков А.Н. Философия глобальных проблем / А.Н. Чумаков. М.: Знание, 1994. 159 с.

Додаткова література:

Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти України I-IV рівнів акредитації/За ред. Є. П. Желібо і В. М. Пічі. — Львів: Піча Ю. В., К.: «Каравелла», Львів: «Новий Світ-2000», 2002—328 с.

Рекомендована література іноземними мовами:

The Encyclopedia of World Problems and Human Potential //

<http://www.uia.org/encyclopedia/>

Інтернет-ресурси:

Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat